

II. Bayezid Hân'ın şahsiyeti



Sekizinci Osmanlı padişahı.

Babası **Fatih Sultan Mehmed Han** annesi ise aslen Arnavut olduğu sanılan **Gülbahar Hatun**'dur. Gülbahar Hatun muhtemelen Fatih'in haremine 1446 yılında girmiş ve bu evlenmeden iki yıl sonra Bayezid'i doğurmuştur.

Küçük yaştan itibaren tam bir ihtimamla yetiştirilen Şehzade Bayezid devrin en mümtaz alimleri elinde tahsil gördü. Hocaları arasında en meşhurları Mirim Çelebi, Molla Abdülkadir, Hatip Kasım, Abdullah Efendi ve Molla Selahaddin idi. Yedi yaşında iken Hadım Ali Paşa nezaretinde Amasya valisi oldu.

Amasya, devrinin en mamur ve müreffeh şehirlerinden biriydi. Selçuklular döneminden beri âlim ve şairlerin toplandığı bir kültür merkezi durumundaydı. Bir padişah adayının yetişmesi için bu vilayette bütün şartlar müsaitti.

Şehzade Bayezid, Amasya'da üst seviyede devlet görevlilerinden olan lalası Hadım Ali Paşa, nişancısı Kemaleddin Ahmed Çelebi, defterdarı Hacı Mahmud Çelebi-zâde Sadeddin Çelebi ve divan katibi Sa'di Çelebi nezaretinde ilmini artırıp idarecilik bilgilerini geliştirdi. Seyyid Sadreddin Muhammed Horasani ve Zeynüddin Hafi hazretlerinin halifelerinden Abdurrahim Merzifoni'nin sohbetlerinde bulundu.

Ünlü hattat **Şeyh Hamdullah**'tan hat dersleri aldı. Çandarlı İbrahim Çelebi, Muslihâde Kadı Şemseddin Mehmed Çelebi, Nacizâde, Müeyyedzâde Abdurrahman, Hamzabeyzâde Mustafa Paşa, Muhyiddin Mehmed Çelebi ve kardeşi Selahaddin Musa Çelebi şehzadenin ilim muhiti içerisinde yer alan diğer meşhur alimlerdi.

Seyyid Sadreddin Muhammed'in oğlu ve halifesi olan ve babam diye bahsettiği Seyyid İbrahim Çelebi'yi ikamet ettiği Amasya yakınlarındaki Yenice köyünde ziyaret ederek ilminden istifade etti. Çelebi Halife adıyla meşhur Cemal-i Halveti'nin ve Ebussuud

Efendi'nin babası Yavsi Şeyh namıyla meşhur Muhyiddin İskilibi gibi tasavvuf ehli zatların sohbetlerinde bulunup dualarını aldı.

Türkçeden başka Arapça, Farsça ve Uygurca'yı öğrendi. İtalyancayı konuştuğuna dair kayıtlar vardır. Mantık, matematik ve kozmografya gibi ilim dallarında da bilgi sahibi idi.

Sık sık av partileri düzenlerdi. Bu sayede çok iyi ata biner ve her çeşit silahları en iyi bir şekilde kullanır hale gelmişti. Otlukbeli Savaşı'nda Osmanlı ordusunun sağ kanat kumandanlığını yapmış, zaferde pay sahibi olmuştu.

II. Bayezid Han ortadan uzun boylu, yağız çehreli ela gözlü ve geniş göğüslü idi. Çehresi her zaman için zihnen ciddi ve ağır şeylerle meşgul olduğu intibasını vermekteydi. Fıtraten mahzun durur en mesut hadiseler zuhurunda ancak mütebessim olurdu. Amasya'da sancak beyliğinden beri en hoşlandığı şey ata binmek ve av partileri tertiplemekti. Ancak nikris hastalığı baş gösterdikten sonra bu zevkinden mahrum kalmıştır.

İlim sahibi, takva, adalet ve merhametten ayrılmayan vakarlı ve hilmiyle meşhur bir padişah olduğu için **"Veli"** lakabı ile anılmıştır.

1503-1511 yılları arasında muhtelif kimselere verilen ihsan ve hediyeleri ihtiva eden bir in'amat defterinde pek çok şairin, sanatkarın, ulemanın, meşayihın isminin geçmesi onun ilim ve kültüre verdiği değeri açık bir şekilde göstermektedir. Molla Lütfi, Kemal Paşazâde, Müeyyedzâde Abdurrahman, Tâcizâde Cafer Çelebi, Sâdi Çelebi, İdris-i Bitlisî, Zenbilli Ali Efendi, Necati, Visali, Zâti ve Firdevsî gibi bir çok âlim ve şair onun desteğine mazhar olmuştu.

Bayezid Han sadece kendi ülkesinde değil, diğer İslam ülkelerindeki bilginleri de korur ve gözetirdi. Hirat'ta bulunan Molla Câmi hazretlerine ve Nakşibendî yolunun merkezi olan Buhara'daki dergahın şeyhine her sene beş bin akçe gönderirdi. Kendi şahsi mülkünden verdiği hediye ve sadakalar da bir hayli fazla idi. Molla Cami'yi ve Ubeydullah-ı Ahrar hazretlerinin oğlu Hâce Abdülhâdi'yi İstanbul'a davet etmiştir. Nitekim bunun üzerine İstanbul'a gelen Hâce Abdülhadi'ye çok hürmet ve iltifatlarda bulunup duasını almıştır.

Bayezid Han Avrupa'daki sanat hareketleri ile de ilgilenmiş, çeşitli vesileler ile bazı sanatçılarla temaslar kurmuştur. Leonardo da Vinci, padişaha yazdığı bir mektupta, Haliç ve Boğaz üzerinde birer köprü kurmaya hazır olduğunu bildirmişti. Bunun üzerine Michelangelo da İstanbul'a gelmek üzere teşebbüslerde bulunmuştu. Ancak bazı siyasi hadiseler bu gelişmelerin gerçekleşmesine imkan vermemiştir.

Diğer ilim dallarının yanı sıra Osmanlı tarihçiliği de Bayezid Han'ın zamanında daha ileri bir safhaya ulaşmıştır. İdris-i Bitlisîye Farsça bir Osmanlı tarihi yazdırmıştır. Ayrıca onun adına pek çok eser de kaleme alınmıştır. Kendisine takdim edilen bütün eserleri okurdu. Değerli bulduklarını teşvik eder, dalkavukça, yaranmak için yazılmış eserlerin müelliflerine yüz vermezdi.

Hocasına divit tutan padişah

Sultan Bayezid daha Amasya'da iken **Şeyh Hamdullah**'tan almaya başladığı hat derslerini hükümdar olduktan sonra da devam etmiş ve bu alanda üstadlık derecesine ulaşmıştır. Onun, Şeyh Hamdullah ile macerası ilme ve ilim adamlarına olan saygısını da çarpıcı bir biçimde yansıtmaktadır.

Bayezid Han, babası Fatih'in vefatını müteakip İstanbul'da tahta geçip kardeşi Cem Sultan'la saltanat mücadelesine girişince hocası Şeyh Hamdullah ile irtibatı da kesilmişti. Şeyh de, Bayezid'in Amasya'yı terketmesinden sonra şehirde daha fazla kalamamış ve İstanbul'a göç ederek Saraçhanebaşı'nda kazasker hamamı karşısında her ikisi de kendisi gibi hattat olan hemşehrileri Celal ve Abdullah-ı Amasînin evlerinde ikamete başlamıştı.

Bir gün padişaha sunulmak üzere Şeyh'e yazdırılan bir arzuhal Bayezid Han'la hocasının yeniden buluşmasını sağladı. Kendisine sunulan arzuhali gören padişah yazının, uzun zamandır taht ve saray meselelerinden dolayı arayıp sormadığı, hatta ihmal ettiği hocası Hamdullah'a ait olduğunu bir bakışta anlamıştı. Şeyhin İstanbul'a gelmiş olduğunu sezerek, bu arzuhali yazan hattatın derhal bulunarak huzuruna getirilmesini emretti.

Böylece hocası ile tekrar görüşen padişah, sarayının harem dairesi civarında bir meşkhane tesis ederek onu buranın muallimliğine ve aynı zamanda saray katipliğine tayin eylemiştir. O bundan sonra eserlerinin ketebesinde **"Kâtibü's-Sultan Bayezid Han"** unvanını kullanmıştır.

Padişah, sarayda hocasına sık sık uğrar, hat sanatıyla ilgili çeşitli sorular sorar, sohbet ederdi. Bir gün hazineden Yakut-ı Musta'sîmi'ye (v.1238) ait yedi parça yazı çıkartıp hocasına göstererek:

"Bu tarzdan gayrı bir vâdi ihtira olunsa (vücuda getirilse/ortaya çıkarılsa) ne iyi olurdu" demişti. Şeyh de aylarca çalışarak yazıya çeşitli yenilikler ve güzellikler getirmiştir. Böylece o zamana kadar ki hattatların, hatta kendisinin bile tesiri altında yazı yazdığı Yakut ekolü son bulmuş ve Şeyh Hamdullah'ın yazı stili bir ekol olmuştur. Nitekim şöyle denilmiştir:

Şeyhoğlu Hamdi hattı ta kim zuhur buldu
Âlemde bu muhakkak nesh oldu hatt-ı Yakut

Şeyh Hamdullah yazıda çığır açan, ekol olan büyük bir hattattır, ancak onun meydana getirdiği binlerce paha biçilmez eserde II. Bayezid Han'ın teşvik ve desteğini de unutmamak lazımdır.

Hatta çok zamanlar olmuştur ki koca padişah, hocası yazarken bizzat divitini tutmuşt, eliyle de arkasını yastıklarla besleyerek rahatını temin etmiştir. Hocasına verdiği yevmiyenin dışında Üsküdar'ın semtlerinden Sarıgazi'deki iki köyün gelirini de tahsis etmiştir. Bunu çekemeyen bazı hasetiler: **“Yazıyı şeyh değil, Sultan Bayezid yazdı”** diyerek ileri geri konuşmaya ve şeyhin aldığı paraları hak etmediğini söylemeye başlamışlardır.

Bu dedikoduları haber alan Bayezid Han, bir gün ulema ve şeyhlerden büyük bir gruba ziyafet vermiş ve baş köşeye Şeyh Hamdullah'ı oturtmuşt. Bu duruma bazılarının kırıldığını ve gcendiğini hissedince, hocasının yazdığı bir mushaf-ı şerifi eline alarak hepsine tek tek gösterdi. Herkesin takdirlerini aldıktan sonra hocasını işaret ederek böyle değerli bir hattata şimdiye kadar hiç bir hükümdarın sahip olmadığını söyleyerek onunla iftihar etmiş, meclistekiler de bu sözü tasdik etmek durumunda kalmışlardır.

Bayezid Han bundan sonra orada bulunan ulemadan bazılarının yazmış oldukları eserlerden birkaçını üstüste koydurduktan sonra Şeyh Hamdullah'ın yazdığı mushafı göstererek bunu bu kitapların altına mı yoksa üstüne mi koymanın caiz olacağını sormuştur.

Hepsi de **“lâ yemessh ille'l-mutahherun”** (Ona temiz olanlardan başkası el süremez.) (Vakıa suresi, 79) buyurulan Kuran-ı Kerim'in üstüne başka bir kitap koymanın nasıl caiz olabileceğini, elbette onun en üstte konması lazım geleceğini belirttiler. Bunun zerine Bayezid Han:

Kur'an-ı Azimşan'ın kitâbetini bu zât kadar ihya etmiş bir fert yoktur. Onu bir mecliste ben nasıl baş köşeye oturtmam, demiştir.

Yahşi bir sual!

Bütün bunlara rağmen II. Bayezid Han'ın hoş grl ve açık fikirli olmadığı yönünde içi boş iddialar ortaya atılmaktadır. Bu iddialarına gösterdikleri tek delil, güya babasının Centile Bellini'ye yaptırdığı tablosunu saraydan çıkartıp sattırmasıdır. Oysa kime satmıştır? Kaça satmıştır? Ne zaman satmıştır? Bu sorularının cevabı hiç bir zaman verilememektedir. 0 tabloları satın alanlar pe mi

atmıştır ki iki yüz yıl sonra bulunmuştur. Kaldı ki Bellini'nin tablosunu nerede yaptığı ve kime sunduğu dahi meçhuldür. Hiç bir belgeye ve bilgiye dayanmayan bazı faraziyeler, ne yazık ki günümüzde ilmî bir tenkit süzgecinden geçirilmeksizin gerçekmiş gibi kabul ediler hale gelmiştir.

II. Bayezid Han özellikle Memlûk savaşlarında ortaya çıkan zaafiyetler üzerine orduyu; Endülüs'ten gelen imdat istekleri üzerine de donanmayı güçlendirme yolunda önemli adımlar attı. Yeniçerilerin sayısını artırdı. Ağa bölükleri kuruldu. Askeri yeni silahlarla techiz etti. Bilhassa topçu ve süvari teşkilatı ve top nakliyatı ciddi bir ıslahata tabi tutuldu.

Donanmaya ehemmiyet verilerek yelkenli savaş gemileri yapıldı ve gemilere uzun menzilli toplar yerleştirildi. Bu faaliyetleri ile o, oğlu Yavuz Sultan Selim'in fasılasız cihad ile meşgul olmasını sağlamış, başarılarında büyük pay sahibi olmuştur.

II. Bayezid Han mecbur kalmadıkça savaştan uzak durmaya gayret ederdi. Reayanın huzur ve sükununu temin ve onlara bir zarar ulaşmaması için devamlı İstanbul'da bulunmaya özen gösterirdi. Onun bu vasfı cihadı terketmek olarak algılanmış ve zaman zaman tenkide uğramıştır. Nitekim Kırım Hanı Mengli Giray kendisine gönderdiği bir mektupta:

“Saadetlü, şevketlü, azametlü yeryüzü padişahı, iki dünyada Allah'ın halifesi hazretlerinin katına bendelerinin arzı budur ki, gaza kapısının kapanmasına ve cihadın yapılmamasına sebep olarak bir kavi hüküm bulunup vâkıf olundu ise yeri bize bildirile ki, kulunuz da onun hükmü ile hareket edeyim. Bâki ferman şânı yüksek padişah hazretlerininindir.”

Sultan Bayezid'in bu mektuba verdiği cevap düşünce yapısını göstermesi bakımından fevkalade önemlidir. Padişah mektubunda:

“Tarafınızdan gönderilen nâmede bizim uzlet köşesinde sükun ve feragat yolunu seçip, gaza ve cihadı terk ettiğimizi, bunun nass veya hadiste yeri var mıdır diye soruyorsunuz. Gerçekten yahşi (güzel) bir sual. Herkes tarafından bilinmektedir ki; cihad u gazaya emir, İslam dininin en baş yoludur. Sultanlara düşen de bu yolda bulunmaktır. Fakat geniş topraklarımız üzerindeki reaya ve berayanın hallerinden yalnız ben sorumluyum. Yarın Allah'ın huzuruna vardığım zaman; “Bayezid! Sana bunca iklimleri ihsan idüp cümle ibaddan seni ihtiyar ve bir kaç günlük saltanatı ve hilafeti sana layık gördüm. Kullarım arasında nice benim emrimi icra eyledin ve ne tarîk ile adalet eyledin” deyu buyurdukta halim ne ola ve ne hal ile cevap virem diye düşünür dururum. Savaş için bir tarafa gidildiği zaman, insanlarda kötülüğe

temayüllü hususiyetler bulunduğu için, yokluğumuzdan faydalanarak bir fitne çıkarabilirler. Bundan dolayı her hangi bir tarafa gitmemeyi ve nizam-ı memleket için yerimde oturmayı daha münasip buluyorum. Yine bundan dolayı gece gündüz bütün vaktimi halkın ahvalini tetkik ve işlerini görmeye harcıyorum, vesselam” demiştir.

İmar faaliyetleri

Sultan II. Bayezid dönemi Osmanlı ülkesinde imar faaliyetlerinin hızlandığı bir devir olarak göze çarpar. Bayezid Han'ın özellikle şehzadeliğinde Amasya'da, padişahlığında ise Edirne ve İstanbul'da inşa ettirdiği külliyeleeri görenleri hayran bırakmaktadır. Osmancık, Geyve, Saruhan ve Boyabat'ta da hayratı vardır.

Hoca Sadeddin Efendi onun bu güzide hayır eserlerini şöyle anlatmaktadır:

“Cömertliği, el açıklığı, kerem ve lütüfdaki geniş yürekliliği söz edilemeyecek durumda olan II. Bayezid Han, Osmanlı tahtına oturmadan önce sancakbeyi olarak bulunduğu Amasya şehrini saltanata geçince unutmamış ve burada beldeye ayrı bir güzellik katan ırmağın (Yeşilırmak) kenarında güzel bir hayır eseri vücuda getirmiştir. Külliye safa ve neşe dolu parlak bir cami, zaviye, hangah, mektep, imaret ve büyük bir medreseden oluşmaktadır. Medresedeki öğretim üyesinin fetva verecek yetenekte bilgili bir kişi olması şart koşulmuştur.”

II. Bayezid Han tahta çıkışının üçüncü yılında Edirne'deki ünlü **Bayezid Külliyesi**'ni yaptırmaya başladı. Dört yıl süren inşaat sonunda cami, imaret, medrese, tabhane, hamam ve darüşşifadan meydana gelen binalar hizmete girdi.

Külliyeenin darüşşifa denilen hastanesi akıl ve ruh hastaları için tedavi yeri idi. Avrupa ülkelerindeki akıl hastaları şeytanla işbirliği içindeki kişiler olarak görülüp cezalandırılır hatta bazen diri diri yakılırken Osmanlı ülkesinde aynı dertten muzdarip olanlar, Bayezid Han'ın yaptırdığı şifa yurdunda yeşillik ve su şakırtılarına kuş nağmelerinin karıştığı muazzam güzellikte bir ortamda doktor tedavileri neticesinde yeniden sıhhate kavuşuyorlardı.

Evliya Çelebi bu güzel eseri şu ifadelerle anlatmaktadır:

“Adı geçen bağın ortasında, göğe baş uzatmış bir kagir yüksek kubbedir ki güya aydınlık hamam camekanı gibi tepesi açıktır. Bu açık yerde altı adet ince mermer sütunlar üzerinde Kiyanıyan Tacı gibi bir kubbecik vardır. San'atkar iş üstadı, bu küçük kubbenin ta tepesine hâlis altın ile yaldızlanmış bir çeşit demir mil üzerine bir bayrak yapmış, ne taraftan rüzgar eserse, o bayrak o tarafa döner.

Garip görünüşlüdür. Ama aşağı büyük kubbe sekiz köşelidir. Bu kemerli kubbe içinde dahi sekiz kemer vardır. Her kemerin altında bir kış odası vardır. Bu odaların her

birinde ikişer pencere vardır. Bir penceresi odanın dışında olan gülistanlı ağaçlığa bakar, diğeri de bu büyük kubbenin ortasındaki büyük havuz ve şadırvana bakar. Bu sekiz adet kış odalarının önünde yine büyük kubbe içinde sekiz adet yazlık odalar vardır.”

Darüşşifada lale, sünbül, karanfil, şebboy, yasemen, nesrin, deveboynu vs. gibi çiçekler bol miktarda yetiştiriliyordu. Bu çiçeklerin yalnız renkleri değil, kokuları da akıl hastalarının tedavilerinde olumlu sonuçlar veriyordu.

Hastanede çok dikkatli bir gıda rejimi uygulanmaktaydı. Uzman tabiplerin kontrolü altında, hastaların durumuna göre kaz, ördek, keklik, sülün, üveyik ve tavşan etleri yedirilirdi.

Darüşşifada tabiplerin, musikinın bazı hastalıklara iyi geldiğini özellikle zihni açma, hafızayı güçlendirme, heyecanlı hastaları sakinleştirme, sıkıntılı, durgun ve karamsar hastaları neşelendirmede etkili olduğunu belirtmeleri cihetiyle hastaların musiki ile de tedavileri yoluna gidilmiştir. Bu konuda yeterli bilgi ve deneyime sahip Darüşşifanın hekimbaşısı, hastalarına önce çeşitli makamlar dinletiyor, kalp atışlarının hızlanıp yavaşlamasını dikkate alarak uygun melodiyi belirliyordu. Ardından şikayetleri benzer hastaları bir araya getirerek Darüşşifanın musiki ekibine haftanın belirli günlerinde konser düzenlettiriyordu. Musiki ekibinde on adet erkek hanende ve sazende görev yapmaktaydı

Nihayet şadırvandan fıskıran suların çıkardığı sesler de, tedavinin önemli bir kısmı olarak hastayı huzura kavuşturmak amacıyla kullanılmaktaydı.

Kuruluş yıllarında her türlü hastanın bakıldığı darüşşifa, daha sonraki yıllarda sadece akıl ve ruh hastalarının tedavi edildiği bir merkez durumuna gelmiştir. Darüşşifa'nın başlangıçtaki kadrosunda, bir baştabip, iki tabip, iki göz mütehasısı, iki cerrah ve bir eczacı vardı. Bunların dışında yardımcı sağlık personeli ve idari görevli olarak on üç kişi daha çalışmaktaydı. Yatak kapasitesinin ise otuz iki olduğu tahmin edilmektedir. O dönemde en yüksek maaşı Darüşşifa'nın başhekimisi, günlük otuz akçe ile almaktaydı. Bu, Osmanlı döneminde hastaneye verilen önemi göstermektedir.

Tedavinin parasız olarak yapıldığı şifahanede, şehirdeki muhtaç hastaların ilaçları haftanın iki günü ücretsiz olarak temin edilirdi.

Avrupalılar kuş seslerinin, su şırıltılarının, musikinın ve hele de çiçek kokularınının tedavi için kullanılmasını Rönesans devrinde ve hastane tarihinde bir eşi daha olmayan Türk psikiyatrisi ve medeniyetinin eşsiz bir âbidesi olarak görmektedirler.

II. Bayezid Han'ın İstanbul şehrinde yaptırdığı hayır kapılarından en güzelinin özellikleri ise saymakla bitirilebilecek gibi değildir. Hoca Sadeddin Efendi'nin ifadesiyle: Ol cenneti andıran cami ki safa ve muradı bir araya getirmede eşsizdir. Genişlik ve ferahlıkta örnek olup kurucusunun pak ve temiz niyetine işarettir. Ol ulu şehrin ortasında yapılmakla öğleden güneş batıncaya dek yeni yeni cemaatle dolup taşmaktan bir an bile geri kalmaz. Renkli nefis somakilerle öyle bir bezenmiştir ki iş bilen mimarlar dahi onu gördükçe hayran ve dembeste kalırlar. Yüksek duvarlarının mermerleri öyle parlatılmıştır ki namaz kılanların akisleri onlarda ayna gibi yansır.

Safalı avlusunda akan şadırvanı tanıtmaya kalkarsam, kalemin şekerler saçan ağzından sular dökülür. Ol kevseri andıran selsebilin olukları hasretten susamışlar için şifa kaynağıdır.

Yanıbaşında yaptırılan imaretteki bol ve çeşitli yiyeceklerden, her gün binden ziyade insan yararlanır. İştah verici yiyeceklerle dolu sofralar, kaseler söz ve yazıyla anlatılabilecek gibi değildir.

Medresesi ise ilimlerin derlendiği, bilgilerin aktarıldığı kutlu bir duraktır. Zamanın olgun, seçkin, yetenekli alimleri burada talebelere her çeşit dersleri vermektedirler.

II. Bayezid Han'ın bunlardan başka daha nice yerlerde mescid, kale, köprü, han, hamam ve ribat gibi eserleri olup kimini temelden yaptırmış, kimini ise tamir ettirip yıkılmaktan kurtarmıştır.

Şair Bayezid

II. Bayezid dönemi, Fatih devrinde yetişen büyük şairlerin şöhretlerini devam ettirdikleri ve yenilerinin de onlara katıldığı bir dönem olmuştur. Ahmed Paşa ve Necati'nin yanı sıra Zâti, Cafer Çelebi, Safi, Behiştî, Sinan Bey, Çakerî ve Basirî bu dönemin tanınmış şairleridir.

"Adlî" mahlası ile şiirler yazan Bayezid Han daha sonra bunları bir divanda toplamıştır. Oğlu Selim Han'ın emriyle yazıldığı rivayet edilen yazma divanının dört kıymetli nüshası Fatih Millet Kütüphanesi'nde kayıtlıdır. Şiirleri mizacının bir yansıması olarak tasavvufi özellikler taşır. Gazel tarzındaki bu samimi aşk ve muhabbet şiirleri sade ve tabii bir Türkçe ile söylenmiş manzumelerdir.

**Kudret-i Hakka nazar kıl revnâk-ı ezhara bak
Hâb-ı gafletten uyanup zıynet-i eşcâra bak**

(Çiçeklerin parlaklığına, canlılığına nazar ederek Cenab-ı Hakk'ın kudretini anla.

Ağaçların ziynetini ve süsünü (yeniden doğuşunu) gör de gaflet uykusundan uyan), beyti II. Bayezid Han'ın dış tabiata, imanla ve olgun bir gönülle bakarken neler duyup düşündüğünün ifadesi gibidir.

Şu matlaında ise tam bir hükümdarca ifade sezilmektedir:

**Ey süvâr-ı esb-i nas olan rikab-ı câna bas
Hüsn meydanı senindir ayağın merdana bas**

(Ey naz atının binicisi! Can özengisine basmaktan çekinme, güzellik meydanı senindir, ayağını yere mertçe bas).

II. Bayezid Han; Melihî, Ahmed Paşa ve Fatih Sultan Mehmed arasında ortak bir söyleyiş meydana getiren **gönül** redifli murabba' ve muhammeslere **gözüm** redifiyle iştirak etmiştir.

**Görelî ol sanemün kaşlarını yay gözüm
Kaldı cevri oklarına sine siper vay gözüm
Demedüm mi sana ben bakma ana hay gözüm
Gözüm eyvay gözüm vay gözüm eyvay gözüm**

Bayezid Han şuara meclislerinde bulunur, sohbetler eder, onları teşvik ederdi. Bir keresinde devrinin ünlü şairlerinden **Behiştî** yanlış bir iş yapmış ve padişahın gadabından çekinerek İran'a kaçmıştı. Orada **Mevlana Cami** ile **Nevayi**'nin hizmetinde bulundu.

Bir süre sonra onlar tarafından eline bağışlanıp affedilmesini dileyen, hatanın insana özgü bir hal, suçları bağışlamanın ise merhamet sahibi Cenab-ı Hakk'ın sıfatı olduğunu belirten bir mektup verildi.

"Onlar öfkelerini yutkunurlar, insanları affederler" (Al-i imran suresi, 134) ayetini ima edip padişaha adı geçen için mazeret beyan eden, çokça örnek ve eserden bir yığın nükte söylendi.

**İsaet ehline eyle ihsan
Kul olur hür iken ihsana insan
Küçükler gerçi suç etmek hatadur
Ulular afv-ı cürm etmek 'atâdur**

Bayezid Han âlimlerden gelen mektubu okuyunca **Behiştî**'yi affettiği gibi ihsanlarda bulunup ona görev verdi.

Bazan da şairlerle şakalaşır latife yapardı. Rivayete göre dönemin şairlerinden **Çâkerî**'nin daha gençliğinde nezle rahatsızlığı yüzünden sakalı erken ağarmıştı. O da bu duruma üzülüp sakalını boyardı.

Bayezid Han bir gün “nuru niçin karaya boyayıp rengini değiştiriyor ve ak sakalın yüzüne kara çalıp suçlular gibi teşhir ediyorsun” diye kızgınca sordu. Çâkerî ise:

“Devletli sultanım! Ben kulunuz şüphesiz yaşıımı biliyorum. Sakalım ise yalan söylüyor. Görünüşte güvenilir gibi duruyor ama kesinlikle yalan söylüyor. Bu yüzden ben de yüzüme kara çalıp onu teşhir ettim ve küçük düşürüp intikam aldım” diye cevap vermişti.

Bu nükte karşısında padişah Çâkerî’yi överek ihsanlarda bulundu.

Alim ve şairleri teşvik edişi o derece ileri idi ki sanatlı, güzel bir gazel görse sahibini tanımıyor olsa bile o kişiyi buldurur ve ödüllendirirdi. Bunlardan biri de Sa’yî namındaki bir şairdi. Fermanla buldurup padişahça himmetler ve sultanca bağışlarda bulunduğu Sa’yî’nin o gazeli şöyle idi:

**Suretin nakşını yazınca gönül nâmesine
Kanlar ağlattı gözüm kirpiğimin hâmesine
Ne bilir hüsnî kitabında ne sır var idiğın
Kaşının her ki nazar etmeye ser-nâmesine
Şeref-i şemste yazıldığın hatt-ı ruhun
Nüsha-i mihr ü muhabbet dediler nâmesine
Bir gümüş serv-i kaba-puştur ol mah ki anın
Güneş altın gül olursa yaraşır câmesine**

[Yüzünün resmini gönül mektubuna yazınca gözüm, kirpiğimin kalemine kanlar ağlattı. Kaşını kaldırıp yüzüne bakmayan kimse senin güzellik kitabında ne sır olduğunu nereden bilsin.Yanağındaki tüyler yüce güneşte yazıldığı için onun mektubuna sevgi ve muhabbet nüshası dediler. O ay yüzlü, güzel kaftan giymiş bir gümüş servidir. Güneş, onun elbisesine altınlı gül olsa sezadır.]

Bayezid-i Velî

II. Bayezid Han son derece adil, merhametli, alim, takva ve hilm sahibi idi. Bu hasletleriyle “Bayezid-i Velî” olarak tanınırdı. Güzel hasletleri pek çoktu. Savaşlarda bir âdet edinmişti. Her seferden dönüşünde elbisesinde biriken tozları toplar ve bir kavanozda biriktirirdi. Yine bir harp dönüşü Bayezid Han elbisesini çıkartmış, üzerindeki tozları, büyük bir itina ile toplamaya çalışıyordu. Hanımı Gülbahar Hatun, merakla sordu:

“Efendim, merakımı hoş görün, her cihad dönüşü o tozları niçin biriktirdiğınızı sorabilir miyim”? Padişah, tebessümle:

“Benim senden gizlim yoktur Gülbahar Hatun. Bu tozların mezarıma konulmasını vasiyet edeceğim. Çünkü hadis-i şerifte, “Ayakları Hakk yolunda tozlananları Allahü

tealanın cehennem ateşinden koruyacağı” buyurulmaktadır. İşte Hakk yolunda, kâfirlerle cihad ederken üstümüze bulaşan tozları bu yüzden topluyoruz. Vasiyetimizdir; öldüğümüzde bunları kabrime koysunlar.”

Gerçekten de II. Bayezid Han, biriktirdiği bu tozlardan bir tuğla yaptırdı. Vasiyeti gereğince de bu tuğla, öldüğü zaman kabrine konuldu.

Beyazıt semtinde yaptırdığı caminin açılışında yaşanan şu hadise de Bayezid Han'ın dini yönüne ışık tutmaktadır. Padişah, mahşeri bir kalabalığın bulunduğu açılış gününde ilk namazı büluğ çağından o güne kadar, ikinci namazının sünnetini hiç terketmemiş olan birinin kıldırmasını istemişti. Cemaate ilan edilince kimse çıkmadı. Padişah mecbur kalıp:

“Elhamdülillah müddet-i ömrümüzde hiçbir vakit kaçırmadık” diyerek bizzat imamete geçti.

Şu şiiri ise Bayezid Han'a 'Veli' lâkabının niçin verildiğini işaret eder gibidir.

Hudâyâ Hudâlık sana yaraşır
Nitekim gedâlık bana yaraşır
Çü sensin penâhı cihan halkının
Kamudan sana iltica yaraşır.

Şeh oldur ki kulluğun etti senin
Kulun olmayan şeh gedâ yaraşır
Şu dil kim mâriz-i gamındır senin
Ana zikrin ile şifâ yaraşır.

Şu kim dürr-i gufrânın almak diler
Der-i gamın bahrine âşnâ yaraşır
Eğerçi ki isyanımız çok durur
Sözümüz yine 'Rabbena' yaraşır.

Ne ümmîd ü ne bîmdür işimiz
Hemân bize havf ü recâ yaraşır
Eğer adl ile sorarsan Adlî'yi
Ukubettir ana seza yaraşır.

Ben ettim anı ki bana yaraşır
Sen eyle anı kim sana yaraşır
Şu günde ki hiç çâresi kalmaya
Ana çâre-res Mustafa yaraşır.

Şiirin Açıklaması:

Allah'ım azizlik sana yaraşır.
Nitekim fakirlik bana yaraşır.

Madem sensin sığınağı cihanın.
Herkesten Sana iltica yaraşır.

Gönül ki gamından hastadır Senin.
Şah oldur ki sana kulluk eyledi
Kulun olmayan şah geda yaraşır.
Ona zikrin ile şifa yaraşır.

Kim ki mağfiret incisi diler.
Gam denizine aşına yaraşır.
İsyanımız ne kadar çok olsa da,
Sözümüz Rabbenâ olmak yaraşır.

İşimiz ne ümit ve ne korkudur.
Lakin bize korku ve ümit yaraşır.
Adli'yi (Bayezid'i) adl ile sorarsan eğer.
Nimet değil ona ceza yaraşır.

Ben ettim onu ki bana yaraşır.
Sen onu eyle ki Sana yaraşır.
Herkesin çaresiz kaldığı günde,
Ona imdâd-ı Mustafa (Muhammed aleyhisselam) yaraşır.

Ne dediler

Hoca Sadeddin Efendi: Lütüfları bol sultanın ve övülecek nitelikleri olan hakanın ahlaki güzelliklerinin ve şefkati kereminin açıklanmasından kalemin boynu bükülür. Ağaçların yaprakları kâğıt, denizler mürekkep olsa yine de yazmaya yetmez. Gölgesi güven ve huzurun temeli idi. Lütuf ve bahşışı, fukaraya, gariplere gösterdiği ilgi öyle bir ölçüde idi ki, devrinde dilenme hiç anılmamışçasına yoktu. Uzleti seçen, kenarda köşede kalmayı yeğleyen taat sahiplerini bahşışçi casuslarıyla araştırıp bulurdu. Her gün nice bin kişi armağanlarından yararlanırdı.

Andrea Gritti: Etli ve dolgun çehresinde asla zâlim ve korkunç bir adam alâmeti yoktur. Her zaman bir hüznün emaresi görünür. Makine sanayini ziyade sever. İyi kesilmiş kırmızı akiklerden, işlenmiş gümüşten, güzel imal edilmiş eşyadan pek hoşlanır. Nücum ve ilahiyatta derin bir malumat sahibi olup daima bu ilimlerde mütalaa ile meşguldür. Kimse ondan daha iyi ok atamaz.

Sehi Bey: Âlim, Fazıl, kâmil, şiirleri çok, yetenek sahibi ve her konuda mâhir bir kimseydi. Ok atanların seçkinydi. Zamanında çektiği yayı kimse çekememiştir. Salih, dindar, doğruların ve âlimlerin dostu, maarif ehline karşı alâkadar, adalet ve cömertlikte eşi bulunmaz, hayır sahibi bir padişahı.

Necati Bey:

Afitâb-adl Sultan ibn-i Sultan Bayezid
Kâmi- şirk ü dalâlet lâmi-i nûr-i yakîn
Ger seferdir ger hazar elhamdülillah kim olur
Feth ü nusrat hem-inân u baht u devlet hem-nişîn
Heybetin düşmanlara rahat mı kor kim gösterir
Geceyi bebr-i beyan gündüzü şir-i gurîn
Devletinde halk-ı âlem ber-murad ü muntazam
Böyle olur Padişahım olucak devlet yeğîn
Şevket ü adl ile Sultan ibn-i Sultansın veli
Zühd ü takva ile olmuşsun Emîrû'l-mü'minin
Askerine devletine zâtına evlâdına
Sen inayet eyle dâim ya İlâhe'l-âlemin.

Kaynak: Kayı III Sayfa: 121-135